

Vajda Anna Noémi

BŰNÖM

*Csáth Géza nyomán
monodrÁma és félpantomim-mozaikek
5 kÉpben*

SZEREPLŐK:

Csáth alias Gracián

Nő: Anya, Olga alias Feketeasszony

Nők árnyai

I.

Csáth pianínón játszik egy részletet Bartók Allegro barbarójából. Majd íróasztalához ül. Naplószerű részletességgel levelet ír öccsének, Dezsőnek. Hisz őt mindenbe beavatta. Majdnem mindenbe. A díszlet és a kellékek arra vallanak, hogy Csáth szereti kényeztetni testét: kényelmes karosszék; lába alatt puha perzsa; szivarozik és pezsgőt iszik.

CSÁTH: Egy csavarintás cigarette, drága öcsém! A sötét szálak: Sultan Flor. 100 g 6,5 korona. A világos szálak: Török pipadohány. 100 g 5 korona. Annyi, mint a Márki-féle sakkönyv, és jóval több, mint Kant, ami pedig 1,6 korona. Mindkettőt szerezd be, és küldd el. Cserébe itt a csavart cigarette Sultan Flor dohányból. 5-6 könyvecske, 360 lapnyi cigaretta papíros, amelynek széle gumizva van a ragasztás tökélye révén. A legszebb és legművésziőbb csavart cigarették készítését teszi lehetővé. A csavart cigarettához csak elefántcsont szipka (1-2 korona) vagy papírshipka használható (3-4 fillér). Előbbi naponta tisztítandó. Utóbbiból naponta új, tiszta példány veendő használatba. Ennek a dohányzási módszernek köszönhetem az eddigi legnagyobb *nikotinos élvezet*. És most jól figyelj: majd egyszer mindent át kell adnod Desirének. Azt akarom, hogy írja meg. Hogy írjon meg.

1910. április 9. Egy kis jobboldali apicitisz!, állapította meg Kuthy doktor, mellkasomon kopogtatva. A félhomályos, karbolszagú rendelőben hirtelen kriptaillat csapott meg. Jéghideg szaladt át rajtam: Tehát mégis elért az, amitől legjobban rettegetem! Erőt vettem magamon, bízni akartam, összeszedtem minden energiámat. Kemény legény voltam akkor. Nem mutattam kétségbeesést. Vannak jó lefolyású tbc-k is, vigasztaltam magam. De reggelig semmit sem aludtam. A múlt emlékei tódultak egymásra. Boldog óráim gyötrő szépségei. És bűneim: mindaz, amit helytelenül tettem. Önvádak – nők ellen elkövetett apró, gaz dolgaim. Majd álmom anyámmal. Tudom, hogy találkoznom kellett vele. Hisz anyám, aki fiatalon a sírba feküdt le, s ott porlad – én vagyok.

II.

Félpantomim: álom az Anyával.

CSÁTH: Egy asszonytól jöttem épp haza. Messziről megláttam, de bújtam előle. Észrevettem, és belém mélyesztette sötétkék szemét. A vidám melankólia, mely sápadt, finom kis arcából felém áradt, arra készítetett, hogy odasiessék hozzá, és megöleljem és megcsókoljam.

Régi divatú, nagy szalmakalap és tiszta kartonruha volt rajta. Ezt a ruhát láttam a nagymama szekrényében – kopottan és pecsétesen. A pecsétek a nagymama könnyeitől vannak, melyeket anyám ócska ruhájába kora, szeles, őszi estéken belesírt.

Május volt körülöttünk. [Hárfaszó és fuvolaének cseng.] Éreztük a kapcsolatot, mely közöttünk megszakadt egy hajdani, véres, orvosságszagú hajnalon. Előreindultunk. A zöld mező és kék ég boldogságába.

Ó, milyen szép, fiatal volt az anyám. Én gyorsan összeszedtem a mező összes gyöngyvirágait, és rászórtam. Elborítottam vele ifjú, lányos emlőit, melyekkel engemet sohasem szoptatott. Ő pedig néma nevetéssel nézett engem, míg csak el nem fogytak a gyöngyvirágok.

Azután folytattuk az utunkat a kék erdő felé. Lassan, kézen fogva mentünk. Boldogan merengve.

Jaj, egyszerre a kék erdőnél voltunk. [A hegedű- és a hárfaszó már csak messziről, elhalóan hallatszik.] Mind a ketten elszomorodtunk.

Mert az erdő szélén válnunk kellett. Búcsúzóul meg akartam ölelni utoljára szép, halott anyácskámat. Rám nézett, mintha megbántottam volna, azután megsimogatta az arcomat, hogy megbocsát. Sokáig álltam ott a kék erdő szélén, és néztem utána csendes, imádó bánattal.

III.

Hirtelen felébredek: hajnali $1/2$ 6. Ekkor! A gyönyörű, tavaszi nap sugaraiban fecskendezem be az első adag morfiumot. Nem éreztem semmi különös hatását, nem is álmosodtam el, csak a belső gyötrelmek csillapultak gyorsan. Meglepő gyorsan. Néhány perc múlva bejött a szobámba a kollégám, Winter. Nem titkoltam előtte. Majd adok én neked!, fenytett meg viccesen, és biztos, ami biztos, elvitte az üveget meg a fecskendőt. Ettől kezdve nem éltem a méreggel. Csak a brómot tartottam meg. Ezzel az álmatlanság és közérzetzavarok ellen küzdöttem. [A bróm vágycsillapító.] Nem akartam gondolkodni a bajomon. Cselekednem kellett. Moravcsiktól szabadságot kértem októberig. A köztünk levő hasonlósági szimpátia okán is – muzikalitás, európaiság, nőkedvelés, és persze: hisztéria – azonnal elengedett. Újtátrafüreden szanatóriumi állást kértem, így közben magamat is kúrálhattam. Gyászos állapotban érkeztem a Tátrába. Ide jöttem meghalni!, futott át rajtam. Másnap már a betegekkel kellett étkezni. Undorodtam tőlük. Rettenetes volt, nem tudtam enni, a lélegzetemet is visszatartottam. Délután lázasan összeomlottam. Be kellett látnom: én is beteg vagyok. A szenvedések meggyaláztak.

Május vége felé egy alkalommal igen erős bélfájdalmak kínoztak. Bélátételtől félttem. Az bizony halálos ítélet. Ekkor életemben másodszor... Az a 25 csepp ópium! Azonnal segített.

Meleg napok jöttek. Kezdttem magam egészségesnek érezni. Megkedveltem a főorvosomat, ifj. Szontagh Miklóst. Jó ember, szelíd, nemes, természetimádó. Június elején aztán elutazott 14 napra, és az én nyakamba szakadt minden feladat. Ekkor csak az tartja bennem a lelket, hogy sokkal súlyosabb betegek vannak rám bízva, mint magam. De ki is merít a munka! A sok nehéz beteg tarka vérköpése! Hogy emellett adnom kell az erős, tapasztalt, egészséges orvost! Mi lesz

velem?! Egy szép délután aztán, vizit előtt egy *centigram* mérget fecskendeztem. Utána rögtön hánytam, majd nagy eufória öntött el. Az alhasból édes melegség terjedt szét a zsigereimben. Boldogan mentem vizitet tartani. Türelmes voltam, kedves. Egy-egy betegnél hosszan elüldögéltem, beszélgettem. Ezalatt a tájat csodáltam, az eget. Minden rendkívül harmonikus, kedvező benyomást keltett bennem. Aznap bróm nélkül remekül aludtam. Másnap nem is gondoltam az egészsre. Az élvezet megisméltése meg se fordult a fejemben. Gyorsan híztam, erősödtem, étvágyam nagyszerűen fokozódott, úgyhogy áprilistól június végéig 75-ről 80 kilóra híztam.

Július. Egyik páciensem, Jolán iránti vonzalmam mind nagyobb és nagyobb hullámokat kezdett vetni. Az asszony nem akarta mutatni, hogy viszonszeret, én reszkettem érte. Jöttek a szélsőséges közérzet-változások. Példátlan, disznószerű étkezések! Hideg-meleg érzések! Beteges érzékelés! Ez ellen másod-harmadnaponként 0,01 g M-mel éltem. A bal alkaromba adtam. A viszontvallomás idejéig ezeken a napokon négyfelé osztottam a dózist. Akkor ez úgy hatott, mint ma az egész nagyadag egyben. [Sokszor túllép majd rajta, és többszörösét veszi a kezdeti nagy adagnak, mely viszonyítási pont marad: 0,01 g = nagyadag.] Jolán elutazása után megszüntettem a mérgezést. Augusztusban egy másik páciens következett. A slamos, jelentéktelen, rossz ízlésű, műveletlen Jónás Olga. Epedt értem, én épp csak elviseltem. Nem hittem volna, hogy néhány hónap múlva betegesen megszeretem... az én Sonkámat. Édes napokat kezdtem élni anélkül, hogy tudatában lettem volna, milyen boldog is vagyok. A távollevő asszony leveleit azonban százszor is elolvastam. Ha rossz hírek érkeztek felőle, haladék nélkül mindannyiszor nagyadagot vettem magamhoz.

Szeptember. Kezdtém a hetenként 2-3-szori adagolásra rászokni ebéd után. Ezt követően Olgáék szobájába vonultam. Feküdni. Azzal az ürüggyel, hogy így nyugtom lesz, és kevesebbet ártok. Volt, hogy M helyett 10-20 csepp ópiumot vettem. Egyszer-kétszer tartósabbnak bizonyult. Azonban mind kevesebb és kevesebb élvezetet adott. Nyugalanság, fejfájás, nemi bágyadtság jelentkezett. Majd az M nélküli délutánokon mély leverttség, szótlanosság fogott el. Olga minden kedvesége, ügyessége se tudott jókedvre hangolni. Az altatószerek használá-

tát sem hagytam abba. Codeint kombináltam paraldehyddal és brómmal, Veronallal súlyosbítva. Ha éjjel felébredtem, megismételtem. Míg a hatás beállott, gyermekkori kedvencemet, a *Homokembert* olvastam. „(...) van valami sötét hatalom, amely *bennünk magunkban*, a mi romlásunkra tör (...) ez a hatalom olyanná formálódik *bennünk*, mint mi magunk, sőt lénye a mi magunk lényévé kell hogy váljék, mert csak így fogunk hinni benne, csak így szorítunk neki magunkban annyi helyet, amennyire szüksége van titkos munkálkodásához.”

Sajátságos és feledhetetlen érzés volt ez. Nyitott ablak, künn sűrű köd. Villanylámpák alatt, nyakig ágyba bújva olvasok, mialatt a falon a pusztulás és gonosz sejtelmek árnyékai tolonganak szakadatlan mozgolódásban. [*A háttérfalra Homokembert rajzol.*]

Jó szellemem megóvott a dózis növelésétől. Pedig gyakran jelentkezett az M-éhség és nyomában a depresszió. Ilyenkor utolsó fiúnak éreztem magam, aki egy pecsétes arcú, lompos, műveletlen, pénztelen vénleányért rajong. Miután jött az eufória, boldog voltam újra. Egy pillanatra megint Olgára gondoltam, de most már nem soká és nem fájdalmasan. Azonban ekkor éreztem egy terhet is: a szerelem terhét.

Az eufória hatása alatt jól tudtam írni, dolgozni, majd aludtam 1-2 órát, s csak 5-6 tájban öltöztem föl. Ilyenkor: hangverseny, séta vagy frottázs Olgával. Szépen berendeztem az életemet. Átlag 300-400 koronát kerestem. Ezt azonban, Dezső, hisz tudod, kettesben elköltöttük.

Karácsony. Nem mentem haza. A szentestén a nagyadag kétszere-sével a bőröm alatt a Valériából bandukoltam az albérletem felé. Méltóságos, embergyűlölő érzéketlenséggel bújtam ágyba.

1911 első hónapjai. Alig megy a munka. Reggelente gyenge hőemelkedés, alélt lustaság. Nem bírtam a műtőterem nagy melegét, az állást, a mosdást. Az aldatásban nagyon elfáradtam.

Már hónapok óta nem közösültem. Mindenféle bonyodalmak jöttek. O. iránti vonzalmamba beleszólt a féltékenység. Képtelenné tett nemi lelkesedésre a rögeszme, hogy egy puella publicával. Ezt csak tetézte, hogy aggódtam a sikerért, így a kísérletek nem sikerültek. Az M megvigasztalt. Márciusban mégis egy egész hónapig mellőztem. Mikor újra vettem, ismét nagy hányingert okozott. Olgáék klozettjén kiadtam a vasárnapi ebédemet. Májusban jöttem rá először, hogy milyen jólesik

a reggeli nagyadag! Milyen könnyűvé teszi a nap megkezdését. Az ágyban Siklós hangszereléstanát olvastam. Valami sajtósági improduktív élvezettel. Darabomat, a Janikát akkor készítette elő a Magyar Színház. A próbák fárasztó idején napi adagom a nagyadag négyszerese lett. Eufória helyett viszont izzadást, fáradtságot és étvágytalanságot okozott. Mégis a premierre egészen formába jöttem, s aznap könnyűszerrel megálltam, hogy csak este, mielőtt színházba indultam volna, vegyek egyetlen nagyadagot.

1911 nyara. Stószon voltam fürdőorvos. Itt írtam meg *Az elmebetegségek pszichikus mechanizmusát*. Folyton ezen dolgoztam 4 hétig. Ez alatt az idő alatt mentem fel a nagyadag húszszorosáig. Ébredéskor vettem az első adagot. Megreggeliztem, Hotel's Shepherds-re gyűjtöttem, azután írtam $\frac{3}{4}$ 8-ig. Megmosdottam; dolgozni mentem $\frac{1}{2}$ 9-től 11-ig. Írtam egy órát. Ebéd. Utána a második adag. 3-ig írtam. $3-\frac{1}{2}$ 5-ig újra villamoszás. 5-kor újabb adag. Megint írtam. Vacsora után az utolsó adag. Ilyen módon a munka nagyszerűen haladt. Türelemmel és élvezettel írtam. Csakhogy jelentkeztek az erős szívfájdalmak. És székrekedés. Előbbi ellen étert és koffeint, utóbbi ellen klizmát alkalmaztam.

Június közepe. Meglátogattam Jolánt Újfüreden. Nagy csalódás volt. Ez a nő képtelen arra a nagy és Izolda-szerű odaadásra, amelyet róla feltételeztem, s folyton attól retteg, hogy egy hivatásos nőcsábásznak esik áldozatául, s mindez torzítja vonzalmát. Csak este, amikor könnyű, nyitott nyakú selyemblúzában átölelt, és éreztem, hogy nincs rajta alsónemű, kétségbeesett és mohó csókjából tudtam, hogy az enyém akar lenni. De már nem kellett. Menni akartam. Nem volt kedvem, vágyam, hajtóerőm. Sem kondomom. Hirtelen rám tört a félelem, hogy helyrehozhatatlan károkat okozok neki, és nem lesz képes többé a családjában megmaradni. Ma is úgy érzem, jól cselekedtem, hogy visszautasítottam.

Július. Megérkezett Dezső. Holtsápadt voltam már akkorra a méregtől. Az elvonást haladéktalanul elkezdjük. Fölfedeztem, hogy a Pantopon [ezután P, morfiumszármazék] nagyszerű helyettesítő szer. Pár nap alatt negyedére csökkentettem a napi adagot: fele P, fele M. Néhány hét múlva egy teljes nagyadaggal mentem lennebb. De a

féltékenységi és tehetetlenségi kényszer gondolatok nem engedtek! Még nyár végén is a nagyadag háromszorosánál tartottam.

Itthon, Budapesten sikerült megoldani az impotencia ügyét. Sikerrel és teljes kéjérzéssel coitáltam Szidit és Olgát. Akár egy megszállott! Boldogságom határtalan volt. Még fél év múlva is, ha visszagondoltam erre az estre, mámor fogott el. Ennek öröme újra fecskendeztem. Való igaz, hogy az öröm és a fájdalom egyformán elviselhetetlenek egy igazi morfinistának.

Október és november. Napi adag: nagyadagom ötszöröse. Ebben az időben sohasem kerültem ki a *túlmérgezettség* állapotából. Alig élveztem valamit. Szívizgatókkal voltam kénytelen élni, hogy el ne ájuljak. Aztán egy este a New York kávéházban egy feleslegesen adott kis adaggal nagyon sokat rontottam eleve rossz közérzetemen. *Rendkívüli* elkese-redés fogott el. Osváth beszédéből lebecsülést éreztem. A fiatal írók úgy néztek rám, mint egy lejárt emberre, hiszen nem írtam már hónapok óta semmit. Hazamenve, a tükörben leköttem és szidtam magam. Síró hangon, könnyörtelenül.

Másnap történt *hosszú idő után* először, hogy reggel méreg nélkül mentem munkába. Ezen a napon csak estefelé fecskendeztem. Kielégített 24 órára. Másnap, harmadnap hasonlóan jártam el. Fő elv volt a naponta egyszeri adag. Már a második éjjel nem ment az alvás. Űgyesen kombináltam az alkoholt, brómot, aszpirint, hideg vizet és meleg fürdőt. Szakadatlan, erős elhatározással sikerült elvonni a mérget teljesen. Dec. 5-én fecskendezem *az utolsó*, évi adagot. Legnehezebbek az éjjelek. Ilyenkor, ha felébredek, rémes szív szenzációk gyötörnek. Állom őket. Órákig fürdök, csak ezek után fecskendezek, 1%-os oldatban. Ily módon az álom hamarosan helyreáll. És csak kevés brómot veszek esténként.

1912. május 5-éig, tehát 5 teljes hónapig méreg nélkül éltem. Csak kéthetenként vettem belsőleg 5-6 cseppet, 2%-os oldatból. Ez a kis adag 5 percen belül hatott, majdnem úgy, mint egy injekció. Azért is volt erre szükségem, mert Olga bátyjának állandó jelenléte lehetetlenné tette a szabad és gond nélküli nemi életet, és nemegyszer csak ily módon akadályozhattam meg az onaniát. Ma is vallom, hogy a két rossz közül az M a kisebb rossz. Másik motívuma volt ezeknek az apró visszaeséseknek a cigaretta. Ha a dohány nem esett jól, mindig eszembe

jutottak az M-eufóriák, amelyek hatása alatt a dohányzás nagyszerű és összehasonlíthatatlan élvezet. Ekkor olvastam Casanova iratait. Olyan nagyszabású élvezetet okozott, hogy az egész márciust feledhetetlenné tette. Reggel fürdő után, *megmosott szívvel*, kávézva és szájamban egy nagyszerű Luxorral szürcsöltem ezeket a vidám, kedves és bölcs füzeteket, amelyek megkétszerezték életkedvemet, lecsökkentették féltékenységet, és a nemi komplikációk előidézésére irányuló hajlamomat.

Hasonlíthatatlan élvezetek között, de minden lelki vonatkozás nélkül közösültem ebben az időben, és *minden hónapban* szerencsésen teherbe is ejtettem Sonkát.

Május. Elhatároztam, hogy Stubnyára megyek. Ekkor tértem újra vissza a méreghez. Így tettem lehetővé az egy helyben ülést, és csak így voltam képes az időt értékesíteni: olvasásra, írásra felhasználni. Mert rettenetes és nyomasztó gondolat, hogy nincs többé kedvem az íráshoz. Mióta az analízissel behatóan foglalkozom, és minden ízében elemzem öntudattalan lelki életemet, nincs többé szükség rá, hogy írjak. Pedig az analízis csak szenvedést hoz, keserű életismeretet és kiábrándulást. Az írás pedig gyönyört ad és kenyeret. Mégis nehezen megy. A születő gondolatot mintegy csírájában megöli a kritika. A legbelső elintézetlen ügyeimet pedig nem tudom papírra tenni. Az az érzés gátol, hogy mások éppolyan tisztán olvasnak benne, mint én az írók írásaiban, én, a pszichoanalitikus. Vaserővel kényszerítem magam, hogy írjak. Írnom kell! Ha nem is lesz számomra többé az írás életműködés soha, legalább legyen játék. Játszanom kell, ha nem is mulatok, mert ez ad csak esélyt rá, hogy valaha sok pénzt keressek.

Az 1912-i nyár!

Június. Hasonló adagokat használok: harmadnaponta délután vagy reggel. Az unalom az üres fürdőn, az aggodalom az orvosi siker, karrier miatt és a biztos, nyugodt fellépés elérésének vágya vittek rá. A magammal hozott pasztillákat forralt vízben glicerinnel és abszolút alkohollal feloldom, azután a vizeletszűrő tölcserén megsűrööm.

Július. Csak minden másnap élek a méreggel. Teljesen kielégít, és könnyen végezhetem a munkámat, amit különben nem bírnék. Vannak

beteg, akik rendkívül idegesítenek. Pl. Kovácsné túlzott szemérmessége, öregkora, kedvessége, süketsége. Mióta reggeli előtt kezdtem venni az első nagyadagot, a felöltözés, a munka megkezdése a legkínosabb, sőt borzalmas aktusokká változtak. A délelőtti depresszió sokkal nagyobb, mint bármikor. Azután estig nem fecskendezem. De itthon, vacsora után, rövid időközökben még 2-3 adagot alkalmazok. Ma influenzám indokolta, hogy többre volt szükség. Mit csináljak! Ez az utolsó hét, amelyhez minden reményemet fűzöm.

Aug. 18-án délben megérkezett Sonkám. Kiállhatatlan apja kíséretében, aki számítóan sürgeti az esküvő idejét. A sok asszony, lány, akit professzionátus kedvteléssel végigcsókoltam a nyáron, együttvéve se adtak olyan nagyszerű örömet, mint ez a nő egyetlen csókjával. Este gumitalpú cipőben zajtalanul belopóztam hozzá. Az ágyon ült egy vékony batiszt ingecskeben, amelyet telt idomai most még az ismert mértéknél is jobban kitöltöttek. A frizuráját újra megcsinálta erre az alkalomra. Ez a nekikészülés valami édes, szemérmetlen asszonyos zamatot adott lényének. Egy reneszánsz nőnek éreztem. Szép karjaival eltakarta az arcát, fogai vacogtak, én azonban hamarosan feloldottam varázsvesszőmmel a félelem kínja alól. Másnap a vasútnál még utána ugrottam a kocsiba, és a szűk folyosón jól összecókoltam, azután szontyolodottan tértem vissza rendelőmbé, majd fürdeni mentem. A fürdőruhás nők láttán felállítottam a követendő szabályokat:

- 1.) Az akarat nevelése.
- 2.) Egyenletes, számolt, lassú, mély légzések, hanyatt fekvé, mert önuralmat biztosítanak.
- 3.) Ha nem tudok már uralkodni magamon: 1 gr. bróm bevétele, majd fekvé $\frac{1}{2}$ órát várni.

De...

4.) Ne feledd el, édes komám, hogy ha koitálni nem lehet: még mindig van alkalom az *onánia*, a *frott*, a *kunnilingusz*, a *coit. in anum* és *felláció* műveleteire.

Szeptember 19. Végre újra Pesten, a Moravcsik-klinikán. A 19-es számot viszont nem szeretem. A sors mégis úgy hozza, hogy egy év múlva, éppen 1913. június 19-én nősülök! Ebből az átkozott 19-esből tudtam előre: minden hiába: szörnyű házasságnak nézek elébe. E napon

nem szabadna kimozdulnom a házból. Ma is 9-kor ébredtem. Még az ágyban nagyadagot vettem magamhoz. Eufória nem jelentkezett. Étvágy nélkül kávéztam, a cigaretta sem esett jól. Lementem az osztályra. Végig kellett hallgatnom a mester érdektelen és színtelen előadását. Hosszú mondatok, megkezdett és újakezdett mondatrészek. Nagy fáradtságérzetem támadt. Akkor jelentette a portás, hogy vár a szőnyegszakértő. A társalgás annyira elkedvetlenített, hogy csak nehezen tudtam udvarias maradni. A kék halinaszőnyeg, amilyennel a szobám padlóját szerettem volna bevonni, sajnos túl drága volt. Ezután ebéd, de az egyes tál ételek között semmi szünetet nem tartottam, így a cigaretta utána ismét nem nyújtott élvezetet. Bözsi is megzavart, mert késett. Virult a jókedvtől. Elkérte az arcképemet. Odaadtam, majd elkísértem a Kálvin térig. A Báthory Caféban egy skatulya Luxort vettem. Nevettem hiúságomon, mégis elkedvetlenített, hogy a csinos német kasszírő, bár igen szíves volt, mégse hasonlóan barátságos, mint én. Az Estet olvasgatva átkocsiztam, és már meglehetősen P-éhséggel, gyalog siettem föl Olgához. Őcs otthon. Nem elégíthetvén ki szenvedélyemet, le-fel kellett járnom a szobában, hogy csillapodjam. Majd P. Az eufória ismét elmaradt. Miközben a lányka uzsonnát csinált, erkölcsi tanításban részesítettem egy hazugság miatt. Dühös volt reám. Mindazonáltal édesnek találtam. Hamarosan távoztam, mert vizitelni akartam Moravcsiknál. Nem volt otthon. Ezután Desirénél próbálkoztam. Hiába. Akkor a Harmóniához vettem utamat, hogy új pianinómat kifizessem. Bosszankodtam, hogy meg akarnak nyúzni, mint egy vidéki földbirtokost. Végigmenve a Váczi utcán, a temérdek jól öltözött ember rosszkedvre hangolt. Láttam, hogy léteznek nálam jobban öltözött urak is Budapesten, holott énnekem az felelne meg, ha magamat tudnám tekintetben a legjobbnak. A Gerbeaud klozetjében egy újabb nagyadag P vigasztalt meg. Fölvágtam a monoklimat, de a dohányzóban pazarul öltözött hölgyek hívták ki az irigységemet. Megettem süteményeimet, elszívtam egy Gianadist, átolvastam a Napot. Nem volt nyugtom. Hazaindultam, dühöngve a gazdagokra, és szégyellve szegénységemet, töprengve a téli kereset bizonytalanságán. Szobámban aztán zongoráztam egy kicsit, hogy nyitott ablakom alá csaljak egy kislányt. Jelentkezett is egy fehérnép, de hamarosan eltűnt. Mit volt

mit tenni; még sírós hangulatban nekikezdttem a szoba átrendezésének, de nem boldogultam a régi, nehéz szőnyegekkel. Végre naplóhoz ültem. Írtam... írtam. Már jobban érzem magam. $1/2$ 11-kor újabb P-vel segítetttem magamon. Közben lenn jártam az osztályon, megmértem a súlyomat: 80. Ruhástól $82\frac{1}{2}$. Mégis híztam valamit. De mit ér mindez. Sehöl semmi remény. Tükörbe néztem. A lámpák kormosan égnek, alig világítanak: Komám, szedd össze magad, mert meg fogsz dögleni, komám, meg fogsz dögleni!

Szeptember 21. Reggel későn keltem. $1/4$ 11 volt, míg lekerültem az osztályra. Bosszankodtam Moravcsik energiáján és türelmém, amellyel apró és felületes vizsgálatait üzte. Konstatáltam, hogy az intolerancia másokkal szemben, minden munka és emberi erőfeszítés megvetése – a P hatásának tulajdonítandó, és újra elhatároztam, hogy okt. 1-ig meg kell szabadulnom az átoktól. Jó pálinkákat fogok bevásárolni, jó pálinkákat, mert csak ez fog segíteni a lemondásnál. Félek újra, félek tőle. Mert igen fájdalmas lesz. Miért? Mert P-mentes állapotban fele annyit se lehet dohányozni, és az elviselhetetlen. És mégis 100-szor több öröm nyílik az életben. Be kell látni, hogy az élvezetekben nem lehet a végtelenségig menni.

Ebéd után, amelyet kitűnő étvággyal fogyasztottam el, franciaóra következett. A kis imbecillis Annie Laplace jött el. Fecsegtünk, de igen nehezemre esett. Butának éreztem magam. Kétségbeejtő, hogy a „grand volupt”, a P micsoda uzsoraadót szed! 4 órára Olgánál voltam. Áldozat, gátlásokkal, mert a haszontalan a függőnyt nem húzta le. Mindig attól retteg, hogy leengedett függöny mellett nem vennénk észre a hazafelé tartó Jónás-papát. Érthető, mégis rendkívül mérgesít. Büntetésből közöltem vele, hogy a második áldozat el fog maradni, tisztán az ő hibájából. Siránkozott, én azonban visszavonultam a toalettre, és egy nagy dózissal követtem el egy miniature suicidiumot. Este megnéztük az Othellót. A színpadi Desdemona szóról szóra Olgához hasonlított. Az arc, a karakter, a mozdulatok. A lány simogattott az előadás alatt, mintegy azért, hogy elvonja a figyelmemet e hasonlatosságról. E ravaszság azonban így a méreg által kikészített állapotban szimbolikusan tűnt.

Mi ebből a tanulság? Hogy a P-vel sürgősen abba kell hagyni a játékot. A legkomolyabb, végzetes bajok várnak rám, ha nem teszem.

Másnap délelőtt, mielőtt az osztályra mentem volna, azonban megint: P. Nem szerzett eufóriát. A vizitet magam tartottam. Tűrhetetlenül unatkoztam, és semmi élvezetet se találtam a betegek megfigyelésében. Étvágy nélkül ebédeltem. Utána valódi M adott nagy eufóriát. Délután újra rosszkedv. Legfőbb oka, Dezsőkém, leveled, amelyben egy rémes nő, egy varázslónő sok igaz dolgot mondott el neked. Olgáról úgy nyilatkozott, hogy elveszem, de hamar el fogunk válni. A jóslat szuggesztíója nagyon hatott reám, és rögtön élénken elképzeltem egy boldogtalan házasságot, amelyre rányomja bélyegét Olga összes kacér jellemvonása.

Ez az M-használat átka. Minden józan kritika elvész, és ami elképzelhető, az már, mint igazság jelenik meg.

Olgáéknál rendkívül *gyengének* éreztem magam. Megint! Áldozatnak, butának, baromnak, együgyű fickónak. Olga vigasztalt meg: kijelentette, hogy akár holnap megszökik hazulról, és velem jön, ahová csak akarom. Ha most 30.000 frankom volna!, gondoltam. Nagyon szerencsétlennek éreztem magam. Este ismét mozi. Olgát most nem találok elég melegnek, de az is igaz, hogy a fecskendőt már 7 órája nélkülöztem.

Ha a szerencse kedvezne, és egy hétig semmi baj se történnék, most, most újra kimászom a hínárból. Különben az *elmebetegség* vár rám.

Szeptember 24. Rettenetes nap. Olgát felloptam a szobába. Különös, beteges érzésem volt. Mintha már megtörtént volna. A lány szép volt, és mohón adta át magát. Azután keservesen sírni kezdett. Rosszat érez. Hogy talán sohase leszünk együtt. Én is éreztem, hogy ha valaha, úgy most kellene, és még lehetne szakítanom; de azt is éreztem, hogy nélkülözhetetlen rám nézve. Majd az az érzésem támadt, hogy szexualitása tönkre fog engem tenni. Gyűlöltem és imádtam e percben. Azt gondoltam, hogy szerencsétlen leszek vele. Azután mindenért a P-t okoltam, amely eszemet megrontotta, és vonatkoztatóvá, illuzionistává tett. Teljes kritikával néztem kóros észműködésemet, és mégis végeredményben – mint a paranoiás – oda lyukadtam ki, hogy mégse vagyok bolond.

Szeptember 25. Későn mentem Olgához. Ki volt sírva. Fél, hogy elveszt, és vége mindennek. Panaszkodott, hogy szerencsétlen. Próbáltam ölelni, csókolni. Nem esett jól, undorodtam tőle. Kínóztam.

Észrevettem, hogy közvetlenül a P beadása után *már rögtön* gyanakodóbb és érzékenyebb vagyok. Dühöngtem, hogy mindenképp le kell mondanom erről az isteni és rémes élvezetről, és semmi mód nincs rá, hogy bármi mérséklettel meg lehessen maradnom mellette. Vacsora előtt távozni akartam. Kitalálta, hogy valaki vár reám otthon. (Valóban, Bözsit odarendeltem 7-re.) Láttam szorongó aggódását és valódi töprengéseit – és már kezdtem sajnálni. A csókok újra jólestek.

December 3. Olyan tünetek mutatkoznak, amelyekből arra következtetek, hogy a szervezet a dózisok nagyfokú emelését követelné. Nincs már az a metsző és harsány kéj. Tagadhatatlan, hogy a P a szexualitásnak közel sem árt annyit, mint az M. Új skatulya Kinget vettem, az Élet közölte egy novellámat, amellyel 60-80 koronát kerestem! Most minden kedvező a mérge végleges elhagyásához. Úgy érzem, menni fog. Reggel korán fogok kelni. Fürdöm. Megreggelizem. Egy cigaretta. Munka-munka. Fürdés. Beretváltkozás. Ebéd. Ürités. Aszpirin, bróm. Délután Olga. Koitusz 4 és 6 között. 0,02 P, még pár napig csak. 6-8 közt karrier, munka. Este színház vagy itthon írás. A következő hét így fog lejátszódni. Ha erre nem leszek képes, akkor elveszett fickó vagyok.

1912. legutolsó napja. Olgában nem találok annyi kéjt, mint eddig. Fáj. Eleinte őt vádoltam, hogy közönyösebb lett irántam, aztán pedig rájöttem, hogy én lettem az, és ez vonta maga után az ő tényleges ingerlékenységét. A múlt napokbeli „nagyságos asszonyom” játék is ártott neki. Ez egy szerelmi jelenet, melyet Olga asszony és én az udvarló szerepében játszunk végig a jelen nem lévő férj, Pali rovására. Az asszony eleinte hevesen és fölényesen védekezik, végre önfeledten, buján csókol, és megvallja, hogy már régen szereti a támadót. Olga döbbenetes hűséggel játszott. És mégse döböntett meg, nem is fájt. Mit kell tenni:

- 1.) Koitusz felfüggesztése 3 napra.
- 2.) Sok séta.
- 3.) Olga tanítása. Minden téren. *Kikérdezéssel.*
- 4.) Tej- és tojás-kúra.
- 5.) Korbácsolás.
- 6.) Féltékenység teljes letagadása.

- 7.) Szellemi erekció-okozás.
- 8.) A kávéházi viselkedés megvizsgálása. Most, amikor nem fáj.
- 9.) Ajándékok beszüntetése.
- 10.) Dicsérés beszüntetése.
- 11.) A viszony áthelyezése szellemibb alapokra. (Könyvek)
- 12.) Kevesebb csók.
- 13.) Nyugodt és lassú, logikus viselkedés. [Észreveszi magán, hogy már nem viselkedik logikusan. Késekkel jár a kabátzsebében, detektívvel kezdi figyeltetni a feleségét.]
- 14.) Kőművességben dolgozni. [Adyval egyszerre lett szabadkőműves az elmúlt évben.]
- 15.) Méregmentesítés: napi egy adag bevezetése, bármi szenvedések árán.

Búcsúzás után kellemetlen sejtelmekre adott okot, hogy az állomáson várakozó egyetlen kocsis lova fehér. Nem ültem fel, mondtam: a fehér ló szerencsétlenséget hoz. A kocsis nem szólt. Nem győzködött, és nem káromkodott. Néma maradt, mint a sors, mintha azt mondta volna: ha nem is én viszlek haza, nem kerülöd el a sorsodat.

Újév hajnalán körülmentem az osztályon, és mindenütt elsőnek írtam be a nevemet az ellenőrző könyvekbe. Minden csendes volt. Az ápoló aludt. Nem volt lelkem fölkelteni. Csak a Gróf járkált fel-alá gatyában, kedélyes közömbösséggel. Boldog újévet kívántam neki, és feljöttem. Defekáció után P, majd M. Együtt se hoztak eufóriát. Mégis az arcszínem elég jó. Ennek oka a napi fiola arzén és 10 ezrelék g sztrichnin. Ezek után megcsináltam az *év mérlegét*.

- 1.) Coitus 360-380 + körül,
- 2.) Jövedelem 7.390 korona,
- 3.) Schmith mézeskalácsos c. könyvem kiadása,
- 4.) Felvétel a Martinovics szabadkőműves páholyba,
- 5.) Zenekritikák megjelenése,
- 6.) Stubnyafürdő megszerzése,
- 7.) 10 különböző nő megszerzése,
- 8.) Köztük 2 szüzlány,
- 9.) Elmebetegségek p.m.c. könyvem megjelenése,
- 10.) *Horváték* c. színdarabom.

1913. január. Balsors, balsiker, balszerencse. Néhány nap alatt egész sorozat fontos komplexsérelem ért. Ezeket nem lehet egykönnyen kihevernem. Az első, legfontosabb: Moravcsik nem engem nevezett ki tanársegédjének. Hiába volt tehát a sok munka, türelem, a könyvem kinyomtatására áldozott 600 korona, a sok korán kelés, villamoszás, unalmas vizitelés az öreg nyomában, kedvében járás, aljas gazfickós stréberkedés, barátkozás a családjával, esti vizitek, kórrajzok, amelyek nálam nagyobb terjedelemben soha senki a klinikán nem írt. A második nagy sérelem: a Horvátékat a Vígyszínház is visszautasította. Nem üti meg a mi nívónkat! – mondta Faludi Miklós arcátlanul.

Január 10., este 11 óra. Ez az utolsó óra, amikor még szárazon, következmények nélkül menekülhetek. Megígértem már neked is, Dezső és saját magamnak, hogy búcsút mondok az improduktív, kéjelgő életnek, szakítok a narkotikus mérgekkel, és újra becsületes, munkás ember leszek. Sajnos, hetenként egyszer M-et vagy P-t fecskendezni nem lehet. Mert az első adagot nem élvezi az ember. Mivel nyomában rohamosan jelentkeznek a méregérzékenységi tünetek (főfájás), melyek azután hanyatt-homlok bebuktatják az embert az örvénybe. Teljes elvonás kell! A terv egyszerű. Holnap és holnapután éjjelre még 0.02 g P. Azontúl semmi. Lesz pokoli kétszer huszonnégyszáz órára, de azután egy új élet, és minden, ami szép és nagyszerű!...

Az újjászületés öröme még ma este, 8 óra alatt megírom szenvedélyem történetét!

Január 31. Egymás után számolok be önmagammal szembeni ütközeteim véres kudarcáról. Szenvedek! A szerencse sem akar kedvezni nekem. A hét elég jól indult. Napi négyszer éltem a nagyadaggal. De megint ördögi körbe jutottam: a legszégnyeltesebb önvádak forrása, amikor nincs erőm bevárni a délelőtti defekációt. Mert ha ez sikerült, és a bélből újra felszívódó M távozott, akkor jelentkezik egy egész napos és kellemes M-éhség, mely a megszokott adaggal csillapítható. Ha ellenben reggel még ágyban megtörténik az első bűn, akkor az adag nem érvényesül rendesen: se eufória, se ürítés. A végbélből újra felszívódó mérreg *kétségbeesetté* teszi a délelőtöt. Vétkezni és ártani, és még nem is élvezni! Ha pisztoly volna a közelben, ilyenkor egy másodperc alatt szétrobbantanám a fejemet. Ehelyett azonban mit

teszek? Idő előtt veszem be a második adagot, hogy jöjjön már a félórás eufória. És nem számolok azzal, hogy nyomában rögtön jelentkezik a legszánalmasabb, legnyomorultabb közérzet. Ilyenkor: 1.) Minden emberi cselekedet iparkodás, szorgalom, munka kinevetni- és gyűlölnivalónak tűnik. 2.) Minden beszéd fárasztó és buta. 3.) Minden terv kivihetetlen és rettenetes. 4.) Minden nagyszerű, szép és nemes elérhetetlen és céltalan. 5.) Az élet tűrhetetlen.

Szívom egyik cigarettát a másik után, míg ízét sem érzem többé a füstnek. Narancsot eszem, míg bele nem unok. Undorral zongorázom. Megmosdom. Olgához megyek. Igyekszem őt mulattatni, de nagyon unom magam nála. Hiányzik belőlem az igazi szexuális érdeklődés, és miután tudom, hogy miért – *túlzom* azt. Folyton ölelem, csókolom. Szégyenletes fél erekcióm van, de erőltetem a koituszt. Miután túl vagyunk részéről 2-3, részemről 1 orgazmuson, sürgető mehetnékem támad. Hogy elviselhetővé tegyem ottmaradásomat, M a klozetten. Undorral. Este, vacsora után újra. És újra. És újra! Ez utóbbi azzal az ürüggyel, hogy már a holnapi napba számít.

Mérhetetlenül undok, megvetni való élet ez! Oly gyenge és szánalmas vagyok, hogy valósággal csodálkoznom kell Olgán, hogy még szeret, és nem csal meg. Hogy nem undorodik még végképp erőtlen, fátyolozott hangomtól! Attól, hogy egyfolytában tükörbe nézek, és reflexszerűen ellenőrzöm egészségi állapotomat! Cinikus és töpörödött péniszem-től. Ványadt pofámtól. Szellemtelen beszédemtől. Impotens, improktív életemtől. Gyanús egzisztenciámtól. Szemérmertlenségemtől, amellyel minden nap hosszú időre a vécére vonulok. Butaságomtól. Azt hiszem, büdös is vagyok, mert a szaglásom romlott lévén, sem a rosszul kitörölt seggemnek, se az odvas szájamnak a szagát nem érezhetem.

Ma pedig erős voltam. Reggel szépen öltözni kezdtem, méreg nélkül. Dolgoztam. Egész 1-ig semmit se vettem. Mikor az átkos méreghez akartam nyúlni, mindig eszembe hoztam, hogy biztos reményem van rá, hogy 60 éves koromig aktív férfi leszek. Istenem, még *34 év!* Mennyi élvezet, mennyi jó nap, mennyi könyv, mennyi szép eszme, mennyi táj, szag, tej, cigaretta, virág, vagyon, pénz, dicsőség, zene, gyermek, boldogság, újságolvasás, az élet teljessége, még 34 évi élet, élet, amelynek minden napja többet ér, mint ez az álgyönyörrel és

valódi, keserves szenvedésekkel telített élet, amely csak 5 évre van tervezve!

Szóval ezen az alapon kilátásom volt, hogy a mai napot sikeresen végzem, csak este és ágyban veszem be a nap egyetlen adagját.

De mi történik! Bözsi, aki ebédre ígérte magát, megint késik. Nem szívesen vártam, de ha már jön, jöjjön rendesen. Mit bontja meg a rendet az elbizakodott taknyos kis jasszlány. Jó, míg jön, komponálok. Leülök a Naplegenda mellé, amelyet tegnap kezdtem, és hogy jobban élvezzem, és *tovább tudjak menni* az expozícióval, veszek 0,02 P-t 4%-os oldatban. Csakhamar megbántam, mert szellemem élénksége elveszett. O-nál újabb kellemetlenség. Vendégek. A fürdőszobába vittem tehát, mert hamar túl akartam esni rajta, hogy az újabb P-adagot beadhassam. O. rettegett, akadékoskodott, alig volt élvezetem. Még vacsora előtt itthon 0,03 M-et helyeztem el. Irkáltam, apró-cseprő számításokat, tervezgetéseket a jövő hónapra. Öncsaló, ostoba kis listák ezek, életem hitvány voltának ragyogóan komikus bizonyítványai. Közben bejő Póli ágyazni. Nekiugrom. Akarom látni, *hogyan viselkedik az ágyra döntve, alattam*. Megszúrom magam egy gombostűjében. Ő vörös, liheg a vágytól, de a hajamba kapaszkodik, a professzort emlegeti, és kiált. Abbahagyom. Megvacsorázom, de a küzdelemben elveszett a méreg langyos, egyenletes hatása. Utána újabb 0,03 M. Két adagban, 10 percnyi intervallummal. Naplórás, elkeseredés. Undorérzés.

A holnapi nap programja: Semmi „M”. Semmi pótszex. Semmi alkohol. Semmi nikotin. Csinos szenvedésekre van kilátás, de mindegy. Most már szenvedj, kutya, ronda, szemét ember, szenvedj, és rágd a falat! Éjjelre, de csak 12 után, engedélyezve van 0,03 P szubkután.

Édesanyám halála napjára, febr. 6-ára *teljesen szabad leszek. Utolsó injekció február 5-én*. A legutolsó az életben.

Március 12. Gyalázatos kudarcok. Kudarcok! Nem tudtam végrehajtani a tervem. Te, Dezső, és barátaim sírva és káromkodva és kétségbeesetten kérnek. Olga sóhajtva, halkan, panaszkodva, aggódva zokog a fülemben: „Fiam, te azt jobban szereted, mint engem!”

Több legutolsó próba, mely élet-halálra megy:

1.) Gondolj, József, szegény Olga kétségbeesésére, és rettegő, esdő tekintetére.

2.) Gondolj rá, mily szép lesz visszatérni az életbe, dolgozni, örülni mindennek, élni, *való életet*.

3.) Gondolj rá, hogy 68 évig kell élned és kefélned!

1913 nyarán Palicson, a szülővárosom, Szabadka melletti csinos fürdőn voltam orvos. Itt minden jó volt, 6100 koronát kerestem, és a közönség határozottan kitüntetett bizalmával. De egyrészt láttam, hogy ez az összeg nem fog emelkedni, másrészt a klíma nem felelt meg az egyéniségemnek. Itt a nyár túlságosan forró és száraz. Én pedig a meleget meglehetősen nehezen tűröm, elbágyaszt és elkedvetlenít; visszavágytam a hegyek közé. Addig is a feleségemmel hónapos szobába költöztünk. A szobát kicsinosítottuk, teleraktuk perzszaszőnyegekkal, képekkel, vázákkal, az íróasztalon és a lógó lámpán is 100 gyertyafény erejű égőket alkalmaztunk, az ajtókat szőnyegekkal védtük, így semmi zaj nem zavart bennünket. Megvolt itt nekünk az eleganciának legfőbb két princípiuma: a tökéletes, fényes világítás és a sok jó szőnyeg. Igazi puha, meleg, kedves fészek volt a szobánk, a teának, a narancsnak, jó dohánynak és kedvenc parfümünknek, a Coty-nak összekeveredett illatával telítve. A feleségem, aki engem jól meg tudott érteni, szívesen volt partnerem ezekben a speciális örömeinkben. Itt, az íróasztalom mellett tartottuk szilveszter esti tanácskozásunkat. Az 1914-es év előirányzatában a következők álltak: Számomra: 11.000 korona bevétel. A dementia praecoxról szóló tanulmányom befejezése és kiadása. Vívni tanulni. A fürdőn célbalövés. Feleségem számára: Takarékoskodás. Kézimunkázás. Kalapkészítés megtanulása. Fogyókúra. A fürdőn svéd torna. Nem irányoztunk elő semmi lehetetlent vagy merészet. Elképzelhetetlen volt, hogy számadásaink megfenekeljenek.

Előpatakhöz sok reményt fűztem. A feleségemmel valósággal tobzódunk a székelyországi delikatesszekben. A túró, a szamáca, a málna egy nap sem hiányzott az asztalunkról. A fürdőn napról napra mozgalmasabb volt az élet. És ekkor, egy este a postán a trónörökös meggyilkolásáról hallottunk. Augusztus elsején sürgőnyt kaptam: Azonnal vonuljon be! Ekkor, 1914. július 24-én volt utoljára kezemben szépírói toll. A napló már nem belletrisztika.

A fronton aztán nem egyszer napokig talpon kellett maradnom, hogy ellássam a sebesülteket. Csak méreggel bírtam. Ésszerűtlen mértékig növeltem a dózist.

1917-ben végül jobbnak látták, ha leszerelnek... Regőcére helyeztek, haza, Szabadka közelébe, mint általános orvos. Aztán jött a náthától való rettegés. Majd a gyermek!

IV.

A bajai elmeosztály. Akár az indító képben, Csáth, íróasztal fölé hajolva, levelet ír öccsének. A pianínó nem tűnt el, de nyoma sincs a kezdeti kényelemnek. Leszegényített kórházi tér, csupasz padló, fehér ridegség. Kényelmes karosszék helyett egy fehér tonettszéken ül. Pizsamában marad a monodráma végéig. Amint feláll, sántít. Látványosan megromlott a testi egészsége is.

1919. június

Természettudós és bölcsész vagyok. Tehát a hús és a vágy jogait meg tudom érteni. Ismerem az emberi természetet, hogy bármily jól és boldogok vagyunk – az örömből minél többet óhajtunk. Nem azért *ítélem el* feleségemet, hogy megcsalt, és végül mástól gyermeket szült.

Ellenben *megbocsáthatatlan* dolgok a következők:

1.) *Az esküvő előtt* azt mondta (másoknak), vagy elveszem, vagy megöl engem. Ehhez szajhának nincs joga, csak szerelmes nőnek, aki egy férfiért él-hal.

2.) Megakadályozta, hogy Szabadkán telepedjek le (ahol a legjobb egzisztenciám lett volna) – mert Pestre akart menni, és mert nem akart a családom ellenőrzése alatt lenni.

3.) Elidegenített téled, Dezső!

4.) Mikor észrevette testi és szellemi hanyatlásomat, nem vitt orvoshoz, *nem mozgattott meg minden követ*, hogy segítsen rajtam, hanem hagyott, hogy menjek a pusztulásba. Én nem láttam magam, nem figyelhettem magam. Neki kellett látni a tályogokat a karomon, lábamon. Neki lett volna (és családjának) kötelessége, de mind tették magukat, hogy észre nem vesznek semmit rajtam. (S ezt akkor én el is hittem.)

5.) Regőcén a legerősebb, legkimerítőbb munkára hajtott, őrözt, kényszerített, holott tudta már, mi a bajom (az orvosi rendelet is kíméletes életmódot parancsolt), elhitette velem, hogy képzeltem beteg vagyok, és én dolgoztam rogyásig. (Spanyolbetegség közben kényszerített, hogy felkeljek, és tanyára menjek.)

6.) Nagyon fáj nekem az is, hogy mint orvoshoz is hálátlan volt hozzám. Én gyógyítottam ki a tbc-ből. Évekig lázas volt délután. Óvtam, tanítottam, kezeltem, s amikor jól lett, amikor mindig forró teste jó hűvös, finom lett, válla (amelyet a csúcshurut lehúzott volt) kiegyenesedett, akkor – másfelé nézett.

7.) 1918 őszén gyanakodtam, de semmit biztosan nem tudtam. Hittem és vártam, hogy a gyerek az enyém. (Hiszen a tankönyv szerint is a morfinistának lehet gyereke.)

8.) Amikor a gyermeket megnéztem, a legboldogabb ember voltam, és elhatároztam, hogy kigyógyulok.

9.) Decemberben gyanakodni kezdtem. Maga Olga mondta el egy álmát, amellyel hűtlenségét bevallotta. Mindent elkövetett, hogy felizgasson. A kisgyereket állandóan kis szeretőmnek nevezte. A haját úgy fésülte, mint a gyanúsított apa viseli.

10.) Januárban, februárban kutattam. Ő ordítva hangoztatta ártatlanságát, de csak azért, hogy megőriztesen, és további esztelen kutatásokra buzdítson. *Engedte*, hogy gyermek-ügyben ide-oda járjak, nevetéssé tegyem magam (amikor becsületes ember létemre *biztos adatokat* kerestem, nem akarván kidobni egy nőt a gyanú alapján), hurcolt, utaztatott ide-oda.

11.) Tönkretette munkakedvemet, az életben való örömeimet, híreimet. Addig senki se sejtette, hogy morfinista vagyok. A végén az egész megye arról beszélt, hogy *megőrültem*. És valóban a bolondokházába juttatott.

12.) Amikor hazaszöktem – igen zavart volt, nem szívesen fogadott. *Még azon az éjjel kétszer is halkán kopogtak a hálószobaablakon*. Azt hiszem, a süket patikus volt az ő legújabb barátja, akivel azért kezdett ki, mert vőlegény volt. Ez izgatta.

13.) Családomat szidta, hogy az ő pénzét (az én keresetemet), amit apámnak odaadtam megőrzés végett – ellopják.

14.) A legborzasztóbb azonban ez volt: A cselédet kérdezem, hogy mikor vette ő észre, hogy rossz lett a járásom. A lány azt feleli. *Csak az utolsó időben.* Erre ő nekem támad, és veszekszik, hogy miért kérdezősködöm a cselédtől. Micsoda alávaló nő az, aki észreveszi férje *tabesét, nem szól, hanem tovább bosszantja: öli, hogy a bajt súlyosbítsa.*

15.) Meg akart őrjíteni. Úgy tett mindig, mintha dugdosni akarna valamit előlem, s meg akarna mérgezni. *Ha otthon voltam, folyton ki-be járt a szobákban, és szekrényeiben rakosgatott, és amikor beléptem, becsukta a szekrényt.* Én azután feltúrtam mindent, és semmit se találtam. Tudta, hogy ez a keresés *izgat, pusztít.* Levestálalásnál babrált tányérom felett. Ma már tudom, azt *akarta,* hogy higgyem, hogy mérgező, és félek tőle, és megőrüljek. Ugyanilyen célból 6-8 kis üveget tartott üresen a konyhában a polcokon. *Hogy ezeket megtaláljam és gyanakodjak, izguljak.*

16.) Még mindig *kétkelkedtem,* ezután is, mert ő ismételten ordítva bizonygatta, hogy ártatlan. Ez volt a *legiszonyúbb, legrémesebb* gonoszság. Ezzel őrjített meg, mert jóságomat, apasági vágyamat és szerelmemet használta ki *aljasul.*

Desirének feltétlenül add át ezt a levelet, kedves Öregem! Így tudni fogja, hogy hosszan, sok részlettel kell leírni az első M-injekciót, és az *azzal kapcsolt félelmet,* később pedig a kis M-adagok öntudatos, vagabund-szerű használatát. Hangsúlyozandó a degenerált születés. Illúziók a megholt anyára. A túl nagy ambíció, mely hirtelen törik le. Az a tény, hogy nincs diadalmasabb dolog, mint ifjú segédorvosnak lenni, fürdön, ahol 4-5 nő rajong az emberért, emellett jól élni, pezsgőzni, kirándulni. Morfiumot fecskendezni halmozott koituszok után.

De most, visszatérve a szomorú tényekre:

- 1.) O. sohase szeretett.
- 2.) Egy példátlan gonosz, rossz nő volt.
- 3.) Az intézetben olvastam, hogy ez a morfinisták sorsa: szajhák vétetik el magukat velők.

4.) Hogy mindent a saját javára és az én pusztításomra rendezett el. Tehát ezért nem tiltakozott *érdemlegesen* soha az én morfinizmusom ellen.

Nem lehetett mindezt nyugodt idegállapotban kibírni. Már csak a *zárt intézetbeni* elvonás maradt számomra, ami orvosi egzisztenciám teljes elvesztését vonta maga után. Mindenre itt jöttem rá, rémes 30 álmatlan éjjelen, miközben égett a fejem, mint a parázs, és állandó légszomjtól lihegtem.

Itt jöttem rá, hogy halálos beteg vagyok, és *nincs segítség*. [Rajzolni kezd újra. A háttérfalra. Most már bőszen. Egyre groteszkebb árnyakat. Hirtelen a háttérfalra fény esik, és a paraván mögött kirajzolódik egy nő árnya, mely átvezet az utolsó képbe.]

V.

Félpantomim Graciánnal, Feketeasszonnyal, a nők árnyaival.

Háttérzene: Bartók: Allegro barbaro

Ami ezután jön: 1919. július 22. és 1919. szeptember 11. De ekkor már semmi jelentősége az időnek. A dátumok felszívódnak az emlékezetben, mint az élet a halálban.

Egymásra exponált jelenet: 1. ami Csáthban zajlik (a Gracián-történet) és 2. ami körülötte (gyilkosság, öngyilkosság). A néző Csáth szemén keresztül, fordítva lát. Eszerint előtérben a képzeletvilág. A valóság háttérben, mellékesen, alig észrevehetően – mégis: megtörténik.

Egy nyári reggelen útnak indultam. Ugyanekkor indult útnak Gracián. [Lehetőség: ettől kezdve mikrofonon keresztül hallatszik az elbeszélő hang, hogy az álomszerűt hangsúlyozza, míg Gracián hangja is az övé, de mikrofon nélkül. Véletlen volna, hogy a grácia egyik jelentése kegyelem, megbocsátás?] Merre indult, milyen esztendőrt írtak akkor, milyen hónapot vagy napot, minderről nem akarok beszélni.

Alig akart megállani, hogy üdvözljön, és csaknem fitymálva szolt: *Visszafelé mégysz!?*

Dehogy, kedves Gracián, mosolyogtam, de kicsit fáj a szívem. Én nem megyek visszafelé, én csak ellenkező irányba tartok, mint te.

Az mindegy, mondta kegyetlenül és meggondolatlanul, mindegy az, és már tovább sietett, az ifjúság és az egészség göggyével.

Követtem.

Nagyon kedves és okos fiú volt. Megtanítottam valamikor minden szépre és jóra, amit tudtam. Most, hogy a szabadság mámorában találkoztam vele, megtelt a szívem iránta őszinte szánalommal.

Ez a szűzies arc a maga üdeségében is hasonlatos volt számomra egy maszkhöz, amely hamvazószerda reggelén eltépetten hever valami feldúlt mulató sarkában. Már előre láttam rajta a tépéseket, a kopásokat és a horpadásokat, a ki nem kerülhető tortúrák nyomait, a ráncokat és árnyékokat, az elferdüléseket, amelyeket nem mos el még az éjszaka sem, még a sötétség sem, mert a sötétben is megmaradnak és élnek, mint valami nyöszörgés.

Gyönyörű reggel volt, gyenge, bohó szél fúj. Körös-körül varázslatos és szokatlan színek.

Mégiscsak szerencsés fiú ez a Gracián! Jókor indul, szép lesz az élete, mint egy álom, valószínű, hogy nincs is semmi komoly ok sajnálkozni rajta.

Gracián ment előre nagy, feszes léptekkel, mint azok az emberek, akik túl boldogok. Mint akiknek ki akar csordulni a szívük, s hogy ellensúlyozzák: sietnek, mint a pincér a telt pohárral. Nem nézett hátra. Mintha azt mondta volna: Nem, nem, itt nem állok meg, messze el akarok érní, jó távolra hazulról, a gyermekkoromtól, az emlékeimtől, az egész régi életemtől.

Jó távolra!, ismétелgettem, jó távolra! Ó, a mi földünkön csak rövid távolságok vannak, Gracián. Pár ezer kilométer, pár tíz esztendő. És már láttam is, hogy megtorpant. A földre maga elé nézett, meglepetten.

Ott feküdt, a dús zöld fűben egy nagy szőke asszony. Félig lecsukott szemekkel, mozdulatlanul, pompázatos meztelenségben. A bőr elefántcsont színét egyenletesen és gyengéden világította át a vér rubintjának rózsaszín fénye. A félig nyitott búzavirágszínű szemek alvást színleltek, egyszersmind azonban az égbolt végtelen távolságaiba is néztek, mintegy tükörbe kacérkodva. Az orr nemes és tökéletes rajza finomította meg a hatalmas testet, és kicsinyítette rubensi méreteit.

Valóban kár volt sajnálkozni Gracián miatt, hiszen a szerencse vezette őt kezdettől fogva. Kérdés azonban, hogy fölismeri-e, mi a tennivalója. Elbizakodottságában vajon továbbmegye-e?

Aggodalmam nem volt alaptalan. Gracián még pár pillanatig habozott, azután megrázta a vállait, mintegy kiszakította magát a meleg, pihegő női test bűvköréből, és újra elindult.

Gracián, bolond Gracián, hova a pokolba sietsz annyira!... Most szinte szaladni kezdett, úgy látszik, pótolni akarta az idővesztéséget. Hiába, újra meg kellett állania. A földön most két leány feküdt előtte. Hibátlan szépség volt mind a kettő, ruganyos, kígyószerű, de kissé félelmes, mint két alvó vadmacska. Közönyösen nézték Graciánt, mozdulatlanul, kihívó nyugalommal, ami nem tévesztheti el hatását. Gracián megremegett, majd letérdelt a fűre. Világosan láttam, hogy két nő jelenléte zavarni fogja.

Már majdnem kézzel illette az egyiket, mialatt a másiknak bokáit szemlélte, amikor hirtelen, mintha meggondolta volna magát, felugrott, és útnak eredt.

Ez a szerencsétlen Gracián csak későn fogja észrevenni, csak későn fogja megtudni, hogy micsoda nagy hiba volt a szőke asszonynál meg nem állapodni, kinek természete s nemes szépsége leginkább illettek fiatal korához és tapasztalatlanságához. Nyilván érez valamit a levegőben, vagy fél és aggódik a jövője miatt, vagy megrontotta a Feketeasszony, akinél Gracián megállapodott!

Tömött haja és viruló teste barnás tónusa ragyogott a délutáni napban. Alaposan megnézhettem őket. Gracián nem törődött velem. A Feketeasszony széles öle felhevítette, egyre vadabbul csókolta, s egyszerre nem tudtam eldönteni, öleli-e vagy fojtogatja, szenvedély vagy szenvedés-e, amit látok. Kéjvágy fűti, vagy rombolásvágy hűti le a kéjt. És a vért. [Három pisztolylövés dördül. *Gyermeksírás*. Eközben Olga felnyalából egy motyószerű *valamit* – pólvás gyermeküket –, a pianínót felnyitja, és belebújik vele. Amint betemetkezik a meglőtt feleség, végleg elcsitul a zene.] Vérben tocsog Gracián. Feketeasszony vérében. De nem vette észre. Ekkor már a távolba nézett, ahol szerteszét meztelen testekkel volt tele a mező. Száz és száz nő feküdt összevissza a magas fűben, mint égből hullatott almák vagy hirtelen kinőtt egzotikus virágok. Sokan voltak, betemették a látóhatárt. Rettenetes és szívremegtető néma ostromzár!

Gracián már irány nélkül futkosott közöttük a tehetetlenség kétségbeesésével.

Végtelen csatamezőhöz hasonlított a tájék, nagyszerű volt, elhagyott, mozdulatlan és reménytelen, mint az élet. Mozgott, hullámozott mindenütt, pihegett, emelkedett és süllyedt a sok mellkas, alig észrevehetően.

Gracián lehajtotta a fejét, behunyta a szemét.

Induljunk vissza, fiam! Ezeket kiáltottam neki, azonban nyilván nem hallott semmit szavaimból, mert futni kezdett. Meghajsolt és szánalmas volt. Az ifjúság féktelen vágya, tudatlansága és a jövőtől való félelem egyszerre rohanta meg és fokozott rettegésbe hajszolta.

Egyszer még megállt. Megtörölte verejtékező homlokát. Keresztülugrált a sok mezítelen test fölött, olykor rálépett egy-egy karra vagy lábra, megcsúszott, csetlett-botlott és csaknem elesett.

A sötétség is folyton növekedett, a látóhatár beszűkül. Már nem lehetett járni, annyira sűrűn feküdtek mindenfelé. Gracián a testeken gázolt.

Megállottam, kitártam a karjaimat és teljes erőmmel kiáltottam: Elpusztulsz, fordulj vissza, Gracián!

Nem hallotta, vagy nem akarta hallani.

Torlaszt alkottak a női testek. El volt zárva az út teljesen. Gracián négykézláb próbált előre jutni.

Most már nem menekülhetsz, Gracián, zokogtam a fájdalomtól, nem menekülhetsz! [A másik valóságból, a *háttérből* katonák ordítása, kutyák ugatása hallatszik. Beadja magának a biztos adagot, az *igazi*, utolsó nagyadagot. Boldog. Összecsuklik.]

Még egyszer fölegyenesedett. Olyan volt, mint egy hős, aki az élettől búcsúzik. Azután elesett, lerogyott a kábító vonzásban. Néhány kar hirtelen fölemelkedett, és egy hörgést vagy sóhajt hallottam szerteszét, amely hirtelen átfutott az ajkakon, mint a hullámgyűrűk, ha valamit vízbe dobnak.

Soká álltam ott meredten a bánattól, míg csak rám nem borult a sötétkék éjszaka. Graciánt nem láttam többé.

Függöny